Dr. Mira Janković

TRI ENGLESKA PRIJEVODA »HASANAGINICE« U SKOTSKOJ

I.

Engleski su prijevodi »Hasanaginice« nastali kasnije od prvih njemačkih i francuskih prijevoda, a do njih je došlo i ponešto različitim posrednim putovima.

»Hasanaginica« se u njemačkom i francuskom prijevodu prvi put pojavila u okviru njemačkoga odnosno francuskoga prijevoda *Fortisova* djela »*Viaggio in Dalmazia*«, koje je u jednom i u drugom prijevodu izdano u cijelosti, a posebno je na oba jezika štampano i poglavlje o običajima Morlaka, koje sadrži »Hasanaginicu«.[1]

»Viaggio in Dalmazia« preveden je i na engleski (prijevod je štampan poslije njemačkoga, a iste godine kad i francuski, t. j. 1778), ali je u tom prijevodu ispuštena »Hasanaginica«.

Pod natpisom »*Travels into Dalmatia*« (Putovanja po Dalmaciji) engleski prijevod, sadrži uz »Viaggio in Dalmazia«, i prijevod *Fortisova* prvog putopisa »*Osservazioni sopra l'isola di Cherso ed Ossero*«, iz kojega je u engleskom prijevodu izostavljena pjesma o »Milošu Kobiliću«. »Travels into Dalmatia« *proširen* je nadalje opisom Fortisova puta po Hrvatskom Primorju od Rijeke do Senja, po nekim mjestima u Lici, te po Pagu i Krku. Taj se dodatak – prema navodima engleskog prijevoda – u tom izdanju prvi put štampa .

Tekst poglavlja o Morlacima, iz kojega je izostavljena »Hasanaginica«, ima i nekih drugih izmjena. U »Viaggio in Dalmazia« (a isto tako

[1] Die Sitten der Morlachen, Bern 1775.
Abbate Alberto *Fortis:* Reise in Dalmatien, Bern 1776.
Voyage en Dalmatie par M. l'Abbé *Fortis*, Berne 1778.
Lettre à Mylord Comte de Bute sur les moeurs et usages des Morlaques, Berne 1778.

u njemačkom i francuskom prijevodu toga djela) posvećeno je to poglavlje Skotu Johnu Stuartu Earlu of *Bute*, koji je – kako se to naročito vidi iz predgovora engleskom izdanju – Fortisu omogućio putovanje po Dalmaciji i izdavanje putopisa. Bute je kao zaštitnik Jamesa Macphersona, autora odnosno prevodioca Ossianovih pjesama, pokazivao velik interes za narodne pjesme sačuvane usmenom predajom. Zanimao se i za naše krajeve, pa je i drugom svom štićeniku, arhitektu Robertu *Adamu*, pomogao kod izdavanja monumentalnog djela o Dioklecijanovoj palači »Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia« (1764).

Međutim, u engleskom prijevodu poglavlje o Morlacima, bez »Hasanaginice«, nije posvećeno Buteu, već venecijanskom plemiću *J. Morosiniju*. Izmijenjen je i tekst, koji se odnosi na naše narodne pjesme i njihovo poređenje s pjesmama »skotskog barda Ossiana«. Tako »Hasanaginica« nije našla svoga prvog engleskog prevodioca prilikom prevođenja Fortisovih putopisa, kao što je to bio slučaj kod njemačkoga i francuskog prijevoda.

Do prvih engleskih prijevoda dolazi tek poslije *Goetheova* prijevoda, koji je objavljen u *Herderovoj* zbirci »Volkslieder« g. 1778. Taj je prijevod poslužio kao baza gotovo za sve engleske prijevode »Hasanaginice«. Od dvanaest engleskih prijevoda, koje spominje Dragutin *Subotić*,[2] tri su nastala u Skotskoj, a među njima je prvi prijevod Waltera *Scotta*. Pretpostavlja se da je Scott preveo »Hasanaginicu« oko g. 1798., no njegov je prijevod prvi put štampan tek 1924. U Skotskoj se međutim pojavio i prvi štampani prijevod te naše pjesme i to g. 1800. Prevodilac je J. B. *Greenshields*. Treći je prijevod »Hasanaginice« nastao u Skotskoj znatno kasnije, g. 1844., a prevodilac je W. E. *Aytoun*. Sva trojica prevode u stvari *Goetheov* prijevod.

I ostali su prevodioci »Hasanaginice« na engleski upućeni na posredne prijevode. Tek se neki od njih u izvjesnoj mjeri služe i originalom, no direktno s našeg jezika ne prevode ni oni. D. *Subotić* dokazuje, da se na pr. *Bowring* – koji tvrdi da je prevodio iz Vukove zbirke – vrlo izdašno služio njemačkim prijevodom »Volkslieder der Serben« koje je g. 1825–6. izdala Therese Albertine Luise von *Jacob (Talvj)*.[3] Owen *Meredith*,[4] koji prevodi naše pjesme za svoga boravka u Beogradu i izdaje ih g. 1861. kao »Serbski Pesme or National Songs of Serbia«, ispomaže se jednim francuskim prijevodom.[5]

[2] *Subotić* Dragutin, Serbian Popular Poetry in English Literature, Slavonic Review 1927, Nos. 15, 16.

Subotić Dragutin: Yugoslav Popular Ballads, Cambridge 1932, 222–226.

[3] *Subotić D.*: Serbian Popular Poetry ..., Slavonic Review 1927, Nos. 15, 16.

[4] Pod tim pseudonimom izdaje svoja ranija djela Edward Robert *Bulwer-Lytton*, sin Edwarda Georgea Bulwer-Lyttona, autora romana »The Last Days of Pompeii«.

[5] *Popović* Pavle: Jedan engleski prevodilac naših narodnih pesama, Srpski Književni Glasnik, knj. 5, 1922, 32, 120.

II.

PRIJEVOD WALTERA SCOTTA

Prve podatke o Scottovu prijevodu »Hasanaginice« nalazimo kod njegova biografa J. G. *Lockharta.*[6] Prema tim je podacima Scott oko g. 1796. i 1797. prevodio s njemačkoga, većinom u prozi. U stihovima je preveo neke Goetheove lirske fragmente, poimence »morlačku baladu«.

> *»What yonder glimmers so white on the mountain«*
> *(Što tamo svjetluca tako bijelo u planini).*

Svoje prijevode iz *Herderovih* »Volkslieder« – među njima i »Hasanaginicu« – Scott stavlja g. 1798. na raspolaganje M. G. *Lewisu* (poznatom u engleskoj književnosti kao Monk-Lewis; taj je nadimak dobio po svom romanu »The Monk«). Iz njegova pisma Scottu[7] vidi se da je Lewis u to vrijeme spremao zbirku »čudesnih balada« (marvellous ballads), koju je mislio nazvati *»Tales of Terror«* (strašne priče).

Lewisova je zbirka štampana tek g. 1801., a predviđeni je natpis izmijenjen i zbirka je izdana kao *»Tales of Wonder«* (čudesne priče). Kako je međutim iste godine izašla knjiga anonimnog pisca s natpisom »Tales of Terror«, ona se više od 100 godina pogrešno pripisivala *Monk-Lewisu.*[8]

Prije tih izdanja, t. j. još g. 1799., Scott je svoje rukopise, pripremljene za Lewisovu zbirku, pokazivao Jamesu *Ballantyneu,* izdavaču novina »Kelso Mail«. Ballantyneu su se Scottovi prijevodi veoma svidjeli – tvrdi *Lockhart* – a naročito je pohvalio »morlački fragment«.[9] Sporazumjeli su se, da Ballantyne u nekoliko primjeraka odštampa Scottove i neke druge prijevode, predviđene za Lewisovu zbirku, jer je sam Lewis odugovlačio izdavanje svoga djela. Ballantyne je knjižicu štampao g. 1799. pod natpisom *»Apology for Tales of Terror«* (isprika za strašne priče) – kao ispriku da najavljene Lewisove »Tales of Terror« do tada još nisu štampane.

D. H. *Low* shvatio je riječ »apology« u njezinu drugom značenju, t. j. kao »obrana«, pa u članku[10] o prvoj vezi između engleske i srpskohrvatske književnosti tvrdi, da je »Apology« imala poslužiti kao obrana Lewisovih i sličnih »strašnih« priča. Vjerojatno i Low pretpostavlja da su anonimne »Tales of Terror« izdane 1801. djelo Monk-Lewisa. Razlog štampanju »Apology for Tales of Terror« nije bila literarno kritička

[6] *Lockhart* J. G.: Memoirs of the Life of Sir Walter Scott, Bart., Edinburgh 1837, I, 247.
[7] Isto – 290–291.
[8] *Church* E.: A Bibliographical Myth, Modern Philology, Vol. 19, 307–314.
[9] *Lockhart* J. G.: Memoirs ..., I, 316.
[10] *Low* D. H.: The First Link between English and Serbo-Croat Literature Slavonic Review, 1924. No. 8.

obrana »strašnih priča«, što najbolje dokazuje činjenica, da je knjižica štampana, kako kaže Lockhart, u svega dvanaest primjeraka, kojima se željela dokazati podesnost Ballantyneove novinske štamparije i za štampanje knjiga. Na osnovu ovih štamparskih uzoraka Ballantyne postaje Scottov glavni izdavač. G. 1826. Ballantyne pada pod stečaj, pa i Scotta uvlači u znatne materijalne neprilike.

S obzirom na prilike, pod kojima je »Apology for Tales of Terror« izdana, a pogotovu na osnovu Ballantyneove pohvale »morlačkog fragmenta«, s pravom bismo mogli očekivati, da će taj Scottov prijevod biti objavljen u knjižici. Međutim »Hasanaginice« u toj zbirci nema, niti je štampana u Lewisovoj zbirci »Tales of Wonder« za koju je bila predviđena.

Iz toga se vremena sačuvao rukopis Scottova prijevoda[11] »*The Lamentation of the Faithful Wife of Asan Aga – from the Morlachian Language*«. U samom rukopisu datum nije označen. Prijevod je pisan na papiru s vodenim žigom »1794.« (Prilog I) Rukopisu je dodan list papira, na kojem je drugom rukom zabilježeno, da je to prijevod *Goetheove* balade, koji vjerojatno nije štampan, da je pisan *Scottovom* rukom oko 1798. i da je bio dobro poznat Scottovim ranijim prijateljima. To je zabilješka Davida *Lainga*, u čijoj je ostavštini taj rukopis nađen.

*

Osim toga kompletnog prijevoda sačuvan je još jedan *Scottov* rukopis,[12] koji sadrži samo prve tri strofe »Hasanaginice«, s natpisom: »*Imitation of the beginning of a Morlachian Ballad, from the German*«. Tekst se podudara s tekstom prvih triju strofa kompletnog rukopisa. Izmijenjena je samo jedna riječ. Taj je kraći rukopis Scott potpisao i stavio datum: London, April 1807. (Prilog II). Nije bilo teško utvrditi, da se tu radi o *trećem pokušaju Waltera Scotta* da štampa svoj prijevod »Hasanaginice«. Rukopis je poslan Georgeu Thomsonu, izdavaču zbirki narodnih pjesama i melodija u Edinburghu. Postoji i popratno pismo W. Scotta G. Thomsonu.[13] Pismo je bez datuma.[14] Odlomak, koji se odnosi na priloženi prijevod, glasi:

»Prilažem vam početak ratničke pjesme, prepjevane s morlačkog – to je fragment, ali se lako može dovršiti, ako mislite da će odgovarati melodiji pjesme »The Sheriff's Fancy«. Stihovi su neobično potresni.«

[11] U Edinburch University Library (Laing III 827 – Cf. No. 2185).

[12] U National Library of Scotland u Edinburghu (M. S. 997, f. 5).

[13] Letters of Sir Walter Scott (1787–1807) ed. by H. J. C. *Grierson*, London 1932, 310.

[14] Izdavač pretpostavlja da je pismo pisano 23. jula 1806. Upozorila sam jednog od saradnika izdavača pisama, da je prilog ovome pismu datiran Scottovom rukom u aprilu 1807. Dopustio je, da pretpostavljeni datum pisma može varirati za ovo nekoliko mjeseci.

(Malo je neobično, da Scott naziva »Hasanaginicu« ratničkom pjesmom; međutim i Greenshields u svom prijevodu govori o »ratniku« Hasanagi, a Aytoun o ranama Hasanage, zadobivenima u »burnoj bitki«).

Nema sumnje da se tu doista radi o »Hasanaginici«. Thomsonov biograf J. C. *Hadden*[15] štampa, uz citirano Scottovo pismo, tekst »priloženog početka ratničke pjesme« t. j. prve tri strofe Scottova prijevoda »Hasanaginice«.

Thomson ne prihvaća Scottov prijevod »Hasanaginice« kao tekst na velšku narodnu melodiju »The Sherrif's Fancy«. Po njegovu mišljenju tema stihova ne odgovara melodiji i Thomson traži da Scott na istu melodiju napiše druge stihove. Scott pristaje na ovu izmjenu i piše Thomsonu[16]:

»Izmijenio sam također, a mislim i popravio, »The Sheriff's Fancy« i molim vas, da budete ljubezni i uništite loši primjerak koji imate ...«

Thomson je izdavao zbirke velških, iriskih i skotskih narodnih melodija od g. 1793. Tekstove za te melodije naručivao bi kod poznatih pjesnika, a neke je pisao i sam. Jedan od njegovih glavnih suradnika bio je Robert *Burns*. U izdanjima zbirki iz g. 1802. i 1805. spominje se samo Burnsovo ime, dok se ime Waltera *Scotta* javlja tek u izdanju iz g. 1822.

Osim istaknutih pjesnika, Thomson je privukao na saradnju i muzičare svoga vremena, *Haydna*, *Beethovena*, *Webera* i dr. Oni su narodne melodije harmonizirali, instrumentirali i prirediva li za štampanje.

U Thomsonovoj zbirci, izdanoj 1822.,[17] nalazi se i melodija »*The Sheriff's Fancy*«, za koju je Scott bio predložio svoj prijevod »Hasanaginice«, ali je na želju izdavača tekst izmijenio. Novi Scottov tekst vedra je lirska kompozicija, po stilu, sadržaju i stihu potpuno različita od »Hasanaginice«. Melodiju je instrumentirao *Beethoven*.

Da nije došlo do izmjene teksta, danas bismo možda imali engleski prijevod »Hasanaginice« kao tekst uz velšku melodiju u Beethovenovoj harmonizaciji.

*

Prikazali smo tri pokušaja W. Scotta, da štampa svoj prijevod Hasanaginice: u »Apology for Tales of Terror« u izdanju J. Ballantynea, u Lewisovoj zbirci »Tales of Wonder« i u »Select Melodies« Georgea Thomsona. Sva su tri pokušaja ostala bez uspjeha i »Hasanaginica« nije štampana za života svoga prvog engleskog prevodioca, a ni danas nije uvrštena u njegova sabrana djela.

[15] *Hadden* J. C.: George Thomson, the Friend of Burns, London 1898. 156.

[16] Letters of Sir Walter Scott ..., 327.

[17] The Select Melodies of Scotland interspersed with those of Ireland and Wales united to Songs of Robert *Burns*, Sir Walter *Scott* Bart. and other distinguished poets with Symphonies & Accompaniments by *Pleyel*, *Kozeluch*, *Haydn* & *Beethoven*, the whole composed for and collected by George *Thomson*, F. A. S. E. In five volumes. London-Edinburgh (1822).

Interesantna je sudbina rukopisa toga Scottova prijevoda, koja objašnjava činjenicu, da je prijevod prvi put štampan tek 1924. t. j. oko 126 godina nakon što je Scott preveo »Hasanaginicu«.

Rukopis Scottova prijevoda pojavio se na izložbi priređenoj u Edinburghu 1871. o stogodišnjici Scottova rođenja i registriran je u katalogu izložbe.[18] Uz napomenu, da prijevod potječe iz g. 1798., navedeni su u katalogu dosta iscrpni podaci o pjesmi, o nekim drugim prijevodima i o samom rukopisu. Kao vlasnici rukopisa naznačeni su *A. & C. Black*. Pokušali smo istražiti, kako je rukopis došao u njihovo vlasništvo.

Na naličju napisne strane rukopisa zabilježeno je *Scottovom* rukom ime »Miss Tytler«. Najvjerojatnije je, da je to najstarija kćerka Scottova znanca Alexandra *Fraser Tytlera lorda Woodhouselee*. Nekoliko podataka iz Scottova dnevnika i nekih drugih izvora[19] govori o Scottovim vezama s lordom Woodhouselee i njegovom porodicom.

Oženivši se g. 1797. Scott se nastanio nedaleko Woodhouseleca i redovno ga posjećivao. *Lockhart* misli da je Scotta potakao na prevođenje s njemačkog lord Woodhouselee, koji se i sam time bavio i preveo Schillerove »Razbojnike«. No ne samo Woodhouselee, već i njegova djeca, pokazivala su velik interes za Scottova djela. Zato je dakle više nego vjerojatno, da je »Miss Tytler« označena na rukopisu, najstarija kćerka lorda Woodhouseleea i da je rukopis bio njoj upućen. Iz Scottove se korespondencije vidi, da je češće običavao slati vlastoručne prijepise svojih radova raznim prijateljima.

Živom interesu za literarna pitanja u kući lorda Woodhouseleea (koji je kao i Scott po zvanju bio pravnik) pridonosi i kućni učitelj John *Black*, pisac djela o životu Torquata Tassa, u kojem spominje i neka Scottova djela. Moguće je da je rukopis, upućen Miss Tytler, iz ruku učenice došao u posjed Johna Blacka, njenog učitelja. Osim istog prezimena nemamo dokaza o rodbinskoj vezi između Johna Blacka, učitelja Woodhouseleeve djece i Adama i Charlesa Blacka kasnijih dokazanih vlasnika Scottova rukopisa. Zato možemo tek uputiti na jedan od mogućih putova, kojim je Scottov rukopis možda došao u njihov posjed. Adam i Charles *Black* bili su oko polovice prošlog stoljeća izdavačka kuća velikog stila. Uz copyright Britanske enciklopedije imali su i copyright Scottovih djela, pa tako ne samo mogućnost već i potrebu da dođu do njegovih originalnih rukopisa i bez eventualnog posredovanja Johna Blacka.

Nekoliko mjeseci prije nego što je otvorena izložba o stogodišnjici Scottova rođenja, Charles Black poklanja rukopis »Hasanaginice« Davidu *Laingu*, jednom od priređivača izložbe i suradniku kataloga. U pismu[20] Black kaže, da Laingu šalje »starog znanca u obliku Asan Age«.

[18] Catalogue of he Exhibition held at Edinburgh in July and August 1871 on occasion of the Commemoration of the Centenary of the birth of Sir Walter Scott.

[19] *MacCunn* F.: Sir Walter Scott's Friends, Edinburgh 1909.
The Journal of Sir Walter Scott, Edinburgh 1950, 212.

[20] Pismo je u originalu priloženo rukopisu prijevoda; vidi bilj. 6.

G. 1878. rukopis Scottova prijevoda Hasanaginice zajedno s ostavinom Davida Lainga dolazi u Univerzitetsku biblioteku u Edinburghu. Velika se Laingova ostavina u toj biblioteci vcoma dugo katalogizirala. Rukopis »Hasanaginice« došao je na red tek oko g. 1923.[21] To je razlog da su slavisti na početku stoljeća taj rukopis uzalud tražili.[22]

—

*

Scottov je rukopis prvi put u cijelosti štampan 9. februara 1924. u literarnoj rubrici edinburškog dnevnika »*The Scotsman*« kao novo otkriće. U popratnom članku W. S. *Crockett* opisuje rukopis i ističe činjenicu da on pjesmu štampa prvi put.

Nekoliko dana kasnije, 25. februara 1924., William *Macintosh* reagira na Crockettov članak pismom uredniku »Scotsmana« i tvrdi da Scottov rukopis do tada nije bio sasvim nepoznat. Macintosh je predavao englesku književnost na sveučilištu u Jeni i u svojim je predavanjima, već nekih 10 godina ranije, spominjao i citirao Scottov prijevod, za koji se ne sjeća točno, ali misli da ga je prepisao iz jednog njemačkog djela o Scottu. Izvor, nažalost, ne navodi. Scottov prijevod štampa g. 1925. u knjizi o utjecaju Goethea na Scottov književni rad.[23] Tekst je štampan prema rukopisu iz Univerzitetske biblioteke u Edinburghu, samo je Macintosh izmijenio natpis u »*The Lamentation of the Noble Lady of Asan Aga*«. Na kraju obrazlaže štampanje Scottova prijevoda time, da prijevod nije uključen u Scottova sabrana djela i da je prema tome ostao gotovo nepoznat.

D. H. *Low* u citiranom članku o prvoj vezi između engleske i srpskohrvatske književnosti (iz decembra 1924.) tvrdi, da Scottov prijevod »Hasanaginice« štampa prvi put. To naravno nije točno, jer je prijevod objavljen, kao što smo spomenuli, još u februaru iste godine u »Scotsmanu«. I natpisu članka »The First Link between English and Serbo-Croat Literature« može se prigovoriti. »Hasanaginica« nije prvi prijevod jedne naše pjesme na engleski. J. *Torbarina*[24] prikazao je postanak jednog prijašnjeg posrednog prijevoda s hrvatskog na engleski, Zato se Scottov prijevod »Hasanaginice« ne može nazvati »prvom vezom između engleske i srpsko-hrvatske književnosti«.

[21] Po izjavi glavnog bibliotekara Dr. *Sharpa.*

[22] *Ćurčin* M. u »Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur« (Leipzig 1905, 68) kaže, da je Scottov prijevod nestao.

Low D. H. u članku »The First Link between English and Serbo-Croat Literature« (Slav. Rev. 1924, No. 8) tvrdi da je V. M. Jovanović uzalud tražio rukopis. Lowu nije jasno u čemu je »misterij«, budući da je on rukopis pronašao u University Library u Edinburghu. Međutim ga je on pronašao tek 1924., kad je rukopis već bio katalogiziran.

[23] W. *Macintosh:* Scott and Goethe, Glasgow 1925, 206 ff.

[24] *Torbarina* J.: Oko engleskog prijevoda jedne Đurđevićeve pjesme. Zbornik radova Filozofskog Fakulteta, Zagreb 1951, 704.

PRIJEVOD JOHNA BOYDA GREENSHIELDSA

(Prilog III)

Dok je trebalo oko 125 godina da Scottov prijevod bude objavljen, štampana je »Hasanaginica« u drugom engleskom prijevodu već g. 1800. Prijevod je uvršten u malu zbirku pjesama s natpisom »*Selim & Zaida*«, na kojoj nije označen autor, odnosno prevodilac. Djelo se spominje u katalogu Scottove izložbe 1871., a kao autor navodi se John Boyd *Greenshields*, branitelj kod suda u Edinburghu. Njegov prijevod nosi natpis »*A Morlachian Funeral Song on the Death of the Illustrious Wife of Asan Aga*«.

U podnaslovu svoga prijevoda Greenshields navodi, da pjesmu prevodi s njemačkog od Goethea. No na kraju prijevoda stavlja opširnu bilješku o prevođenju pjesme.[25] Kad je prijevod već bio dovršio prema Goetheovoj pjesmi, došao mu je u ruke *Fortisov* »Viaggio in Dalmazia« s talijanskim prijevodom »Hasanaginice« i originalom. Goetheov je prijevod, kaže Greenshields, kao što se može pretpostaviti, u cjelini iznad Fortisova. Ipak su mu se neka mjesta kod *Fortisa* više svidjela i on se u tim slučajevima poveo za talijanskim prijevodom. Na ta ćemo se mjesta osvrnuti u prikazu Greenshieldsova prijevoda.

Taj je prijevod preštampan u »Slavonic Review« g. 1927. (No. 17) kao prijevod »anonimnog autora« u članku H. G. *Fiedlera*, koji nosi isti natpis kao i članak D. H. *Lowa* iz g. 1924., t. j. »The First Link between English and Serbo-Croat Literature«. Fiedler naime, tvrdi da prvu vezu između engleske i srpsko-hrvatske književnosti predstavlja »anonimni« prijevod objavljen u knjižici »Selim & Zaida« g. 1800., a ne Scottov prijevod, jer je taj štampan tek mnogo kasnije. Nadalje Fiedler smatra, da pojava »anonimnog« prijevoda »Hasanaginice« otštampanog g. 1800. može poslužiti kao odgovor na pitanje, zašto W. Scott nije štampao svoj prijevod. U vezi s time Fiedler pretpostavlja mogućnost, da je Scottu došao u ruke »anonimni« prijevod u času kad se spremao da objavi svoju »Hasanaginicu« i da je pročitavši »vjerniji i snažniji prijevod anonimnog autora« svoj prijevod povukao. Smatramo, da se Fiedlerova pretpostavka ne bi mogla prihvatiti. Scott je, kao što smo iznijeli, i g. 1807. – nakon što je Greenshieldsov prijevod doživio i drugo izdanje – pokušao svoj prijevod »Hasanaginice« štampati kod G. Thomsona.

[25] Selim & Zaida, an Oriental Poem with orther Pieces, Second Edition, London 1802, 149–154.

PRIJEVOD WILLIAMA EDMONDSTOUNEA AYTOUNA

(Prilog IV)

Veliki je vremenski razmak između Scottova neobjavljena i Greenshieldsova štampana prijevoda, te trećeg prijevoda »Hasanaginice« u Skotskoj, W. E. *Aytouna* iz g. 1844. Aytoun, jednako kao Scott i Greenshields, prevodi »Hasanaginicu« s *Goetheova* njemačkog prijevoda. Svoj prijevod objavljuje prvi put u »Blackwood's Edinburgh Magazine« u julu 1844. zajedno s osam drugih Goetheovih pjesama. U uvodu kaže, da je izabrao neke kraće Goetheove pjesme, koje kompetentni smatraju najboljima. »Hasanaginicu« naziva vrlo skladnom, iako jednostavnom pjesmom, koju je Goethe »možda preradio s morlačkoga«, no pjesma je u svakom slučaju dostojna Goetheova genija.

Aytoun ponovo štampa »Hasanaginicu« 1859. u knjizi svojih prijevoda Goetheovih pjesama.[26] U napomeni ističe Goetheov profinjeni poetski instinkt: Goethe je morao pogađati pravo značenje, imajući pred sobom tri loša prijevoda »Hasanaginice«, kako to navodi *Mickiewicz*,[27] ne poznavajući »slavenski jezik«, a ipak je stvorio savršen prijevod i instinktivno otkrio i izbjegao pogreške prijašnjih prevodilaca.

III.

Žarište kulturnog života u Edinburghu potkraj 18. i u 19. st. bio je pravni fakultet i udruženje pravnika. Bogata knjižnica, t. zv. »Advocates' Library«, koja je 1924. pretvorena u Nacionalnu biblioteku Skotske, danas pripada među četiri najveće biblioteke u Velikoj Britaniji.

Mnogi su se istaknuti skotski pravnici bavili, uz svoje zvanje, književnim radom. Sva trojica prevodilaca »Hasanaginice« u Skotskoj pripadala su pravničkim krugovima.

Walter Scott imenovan je advokatom 1792. Prvo veće književno djelo, zbirku skotskih narodnih balada i svojih imitacija, izdaje 1802. Hasanaginicu prevodi na početku svoga književnog rada, i to isključivo po Goetheovu prijevodu. Nema nikakvih znakova, da je Scott poznavao ili se zanimao za original ili posredne prijevode.

Ocjenjujući *Scottov* prijevod možemo ga uspoređivati jedino s *Goetheovim*, s kojim se Scott isključivo služio.

[26] Poems and Ballads of Goethe translated by W. Edmondstoune *Aytoun*, D. C. L. and Theodore Martin, Edinburgh and London 1859.

[27] Goethe je u stvari imao samo dva prijevoda: Fortisov talijanski i Werthesov njemački prijevod (*Ćurčin* M.: Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur, Leipzig 1905, 45–49). *Mickiewicz* međutim tvrdi da je Fortis zapisao »Hasanaginicu« na francuskom (Vorlesungen über slawische Literatur und Zustände, gehalten im Collége de France 1840–1842 von Adam Mickiewicz, Leipzig und Paris 1843, I, 293), pa vjerojatno pretpostavlja, da se Goethe, uz njemački i talijanski, služio i francuskim tekstom.

Već se na prvi pogled može vidjeti, da je Scottov prijevod vrlo slobodan. To on uostalom i sam priznaje. Odlomak koji 1807. šalje Thomsonu nazvao je »*Imitation* of the beginning of a Morlachian Ballad«. Dok Goetheova pjesma ima 91 deseterac, Scottova je verzija mnogo duža t. j. ima 104 stiha od 10, 11 ili 12 slogova, ili točnije 26 strofa s rimom abab. (U rukopisu su strofe označene I–VII i IX–XXVII, dok je broj VIII preskočen.) Obično su »a« slabe, a »b« jake rime, odnosno prvi i treći stih zą slog je dulji od drugoga i četvrtoga. Po tome ta strofa podsjeća na t. zv. »Ballad measure«, stih engleskih narodnih balada (osmerac i šesterac naizmjence), za koje se Scott u to vrijeme već zanimao.

Osnovni je ritam Scottova prijevoda daktil, dosta rijedak i ne baš običan u engleskoj poeziji, prilično nestabilan s tendencijom da se pretvori u anapest. Ta se nestabilnost u ritmu osjeća u čitavom Scottovu prijevodu. Izbor toga ritma je eksperimentiranje, možda i pod utjecajem »Monka« *Lewisa*, koji je doduše neznatan kao pjesnik, ali ipak ima izvjesno značenje za razvoj engleske prozodije.[28]

U svoj prijevod Scott ili uvodi nova imena ili ih mijenja, Pintorovića je nazvao »Carazan« (rimuje ga s »Asan«); labudove je smjestio uz izvor rijeke »Vaga« (rimuje se s »Aga«); snijeg se bijeli uz stabla »sycamore« (vrsta javora odnosno sirijska ili egipatska smokva). Tu je vjerojatno bio odlučniji ritam od značenja riječi.

Glavna je karakteristika Scottova slobodnog prijevoda proširivanje i naglašavanje dramatičnosti pojedinih scena i s tim u vezi karakterizacija pojedinih likova.

Navodimo nekoliko primjera Scottovih proširivanja:

Hasanaga je »žestok« (fierce – III), »poglavica« (Chief – IV, odnosno Chieftain – VI);

obilaze ga sestre, majka plače u »bezgraničnoj tuzi« (sorrow unbounded – IV);

šator je *pun* (*thronged*) »tužnih prijatelja«, »nježnih sestara i braće« (sad friends, tender sisters and brothers – V);

Hasanagin se bijes »rasplamsao« (high kindling his anger), a njegova je poruka okrutna: »Odlazi s moga doma, nisi mu više gospodarica, odlazi od moje djece i svega što je moje« (Away from my castle ... – VI);

sceni, kad Hasanaginica prima poruku, Scott dodaje »djecu ... što plaču oko nje, a jedva znadu zašto« (weeping around her, though scarce knowing why – VII);

brat dolazi preko visokog pokretnog mosta (high drawbridge), a Hasanaginica bježi »divlje i u očaju« (widly ... in desperate mood) i hoće da se baci u »bujicu« (flood – IX);

Scott dodaje, da je imotski kadija Hasanaginicu volio »dugo i više od života« (long had he loved her more dearly than life – XV);

[28] *Saintsbury* G.: Historical Manual of English Prosody, London 1930, 307.

brat daje Hasanaginicu kadiji da bi »svadbenim darovima obogatio svoj ponosni dom« (that the high marriage gifts might enrich his proud house – XVIII);

tekst je proširen na mjestu gdje djeca dozivaju majku i ona govore da su se dugo žalostila zbog majčine odsutnosti (o, for thy absence how long have we mourned – XXII);

Hasanaginičini darovi djeci u Scottovu su prijevodu raskošni: »bogati pojasi« (rich girdles), »sablje sa sjajnim draguljima« (sabres with jewels that glowed), »svila koja raskošno šušti« (silk richly rustling) i štit (shield – XXIV);

dok kod Goethea Hasanaga djecu doziva »tužno« (traurig), kod Scotta više »glasno« i »oholo« (and loud to his children he haughtily cried – XXII); i njegove su riječi okrutne i uvredljive: »Odlazite od žene, varljivije od Vage, lakše od njena povjetarca i hladnije od njenih valova« (Away from that woman ... – XXVI);

na agine riječi djeca bježe i »od straha glasno plaču« (away fled the children for fear loudly crying); Hasanaginica umire s djetetom u naručju (... the suckling she grasped to her breast ... grasp'd it yet closer – and sank into rest – XXVII).

Kod ocjene Scottova prijevoda treba imati u vidu, da ga je Scott spremao za *Lewisovu* zbirku, koja je trebala da izađe pod natpisom »Tales of Terror«, pa je vjerojatno tom slobodnom obradbom želio da pjesmu učini što prikladnijom za takvu zbirku.

U to vrijeme Lewis u literarnim krugovima vrši izvjestan utjecaj svojim misterioznim dramama, uzbudljivim stihovima, a pogotovu romanom »The Monk« (1796). Taj roman pripada struji koja se pojavila u drugoj polovici 18. st. Radi se o djelima manje literarne vrijednosti, koja znače neku vrstu reakcije na engleski građanski realistični roman. Teme crpu iz feudalnoga srednjeg vijeka, a glavni su im motivi vjerski progoni, suđenja i t. d. Puni su misterioznih pojava u sredovječnim dvorcima, zločina, poroka i različitih strahota.

Iako je sama po sebi bez veće vrijednosti, ta vrsta romana ima izvjesno značenje za dalji razvoj romana, u prvom redu historijskog romana Waltera *Scotta*. U vrijeme kad prevodi »Hasanaginicu« Scott se još nije bio oslobodio lošeg utjecaja Lewisova stila. Od Goethea je prihvatio fabulu naše pjesme i u njoj nastojao potencirati potresne scene u stilu »Tales of Terror«.

*

Drugi prevodilac »Hasanaginice, J. B. *Greenshields*, odlučan je protivnik »terorista« i, za razliku od Scotta, vrlo savjestan prevodilac. U predgovoru knjižice[29] koja sadrži njegov prijevod Hasanaginice, osvrće se na suvremena strujanja u literaturi, pa kaže, da je »terror« sada moda u književnosti, ali da on tu modu odbacuje. Zagovara vedre istočnjačke priče – umjesto strašnih i tmurnih sjevernih, a obligatnu rimu

[29] Selim & Zaida, 5.

želi zamijeniti slobodnijim stihom. O svojoj metodi prevođenja govori, kako smo spomenuli, u bilješci uz prijevod.

Na nekoliko se mjesta povodi za *Fortisovim* prijevodom, iako je i njemu osnova *Goetheov* prijevod.

Goetheov stih (32) »Frei sich einem Andern zu ergeben« Greenshields prevodi (30) »And wear the *crown of wedlock* for another« i to prema Fortisovu »ricoronarsi«.

Goethe za Pintorovića kaže »der Bruder« (51) ili »Bruder Pintorowich«, a Greenshields ima »the Bey« (50) prema Fortisovu »Begh«.

Greenshieldsov prijevod stiha (64) »From the *balcony* her two daughters saw her« odgovara Fortisovu »dal *balcon*« (original: s'penxere), a Goethe prevodi: »Sahn die Kinder *oben ab* die Mutter«.

»Nozve pozlachene« originala preveo je Fortis sa »coturni«, Goethe sa »goldgestickte Stiefel«, dok Greenshields uzima riječ »buskins«, koja ima dva značenja: polučizme i koturni.

Goetheov stih nema enjambementa, ali ga kod Greenshieldsa nalazimo na nekoliko mjesta, pa se vjerojatno i po tome ugledao u Fortisa, kod koga je enjambement čest.

U bilješci uz prijevod Greenshields govori o svom izboru metra i kaže da je izabrao metar bliz originalu i Goetheovu prijevodu, ali je ujedno vodio računa o engleskom jeziku i strukturi versifikacije. Greenshields je za svoj prijevod uzeo jedanaesterac sa slabim završetkom. Osnovni mu je ritam jambski, a to je najprirodniji i najčešći ritam engleske poezije. U bilješci napominje, da se izborom metra mogao možda još više približiti originalu (misli, vjerojatno, da je uzeo trohejski ritam kao Goethe), a da bi čitaoci mogli sami o tome suditi, donosi na kraju bilješke dvadeset posljednjih stihova Goetheova prijevoda i odgovarajući odlomak originala, preštampan točno iz *Fortisova* »Viaggio in Dalmazia«.

Već se iz Greenshieldsove bilješke vidi da je savjesno pristupio prevođenju, a principe, po kojima je radio, uvjerljivo je prikažao. Sam prijevod kao cjelina nije ujednačen. Ima mjesta koja je sadržajno i ritmički lijepo riješio. No na nekima je neopravdano odstupanje od osnovnog ritma i suviše osjetljivo. Greenshields, uostalom, nije neko literarno ime. On je autor dviju malih knjižica pjesama, dobrim dijelom prijevoda. Najinteresantniji su dio tih knjižica predgovori, pisani u obliku dijaloga između predstavnika starije i novije škole, branitelja odnosno protivnika »terorista«, zastupnika rime s jedne, a slobodnog stiha s druge strane. Predstavnik starije struje optužuje, predstavnik novije brani svoje gledanje na savremenu literaturu. Stil i koncepcija dijaloga jasno odaju pravnika.

*

W. E. *Aytoun* vrlo je vjeran prevodilac *Goetheovih* pjesama. I kod prevođenja »Hasanaginice« drži se gotovo doslovno Goetheova teksta. Izostavio je svega jedan stih (72. kod Goethea). Stih (deseterac), broj stihova i ritam (trohejski) točno odgovaraju Goetheovu prijevodu.

Sadržajna su odstupanja neznatna: u sedmom stihu Aytounova prijevoda Hasanaga boluje od rana zadobivenih u »burnoj bitki« (stormy battle). Goethe ne kaže, gdje je Hasanaga ranjen.

Na pojedinim mjestima u Aytounovu prijevodu gube se ili mijenjaju nijanse značenja pojedinih riječi.

Tako na pr. Goetheove stihove (12, 13):

»Harre mein nicht mehr an meinem Hofe,
Nicht am Hofe und nicht bei den Meinen!«

Aytoun prevodi ovako:

»Longer 'neath my roof thou shalt not tarry,
Neither in my court nor in my household.«

Kod Goethea je Pintorović nagao (ungestüm), a kod Aytouna postupa grubo (rudely).

Goetheovi »goldgestickte Stiefel« postaju kod Aytouna »cap with gold embroidered«.

Aytounov je prijevod dotjeraniji od Scottova ili Greenshieldsova. No engleski bi čitalac možda mogao primijetiti, da mu je prijevod pomalo stran: on nije toliko navikao na padajući ritam, nerimovani deseterac bez ijednog enjambementa učinit će mu se možda neelastičnim, a smetat će ga sigurno mnogi Aytounovi zastarjeli i pompozni izrazi, strani i duhu engleskog jezika, i jednostavnoj kompoziciji. Smatramo, da je tome krivo, što se točno pridržavao broja slogova i zato izbjegavao jednostavne izraze, u engleskom vrlo često jednosložne riječi, kojima je trebalo prevesti duže njemačke riječi. No samom se Aytounu – pod utjecajem njemačkoga klasicizma – njegov način prevođenja morao učiniti potpuno korektnim.

Aytounova književna karijera ide uporedno s pravničkom. G. 1840. pozvan je na više sudište u Edinburghu. U to vrijeme prevodi s njemačkog i izdaje skotske narodne balade. G. 1845. postaje profesor retorike i lijepe književnosti na sveučilištu u Edinburghu i ističe se kao izvrstan predavač. Usto vrši i dužnost šerifa Orkneyskih otoka. Popularan je i kao originalni pjesnik. Njegova je zbirka pjesama »*Lays of the Scottish Cavaliers*« (1849) doživjela 29 izdanja.

IV.

Pratimo li postanak prijevoda, sudbinu rukopisa, pokušaje da se prijevod štampa i t. d., susrest ćemo se s ocjenom naše pjesme i s kritikama pojedinih prijevoda. Kod nekih je osvrta teško lučiti, što se odnosi na prijevod, a što na ocjenu naše pjesme.

J. B. *Lockhart* (koji se uostalom i sam bavio prevođenjem naših pjesama[30]) govori o *Scottovim* ranim prijevodima sumarno, jedino »Hasan-

[30] *Subotić* D.: Serbian Popular Poetry ... Slavonic Review 1927, No. 15.

aginicu« navodi poimence i citira prvi stih.[31] U prikazu priprema oko štampanja »Apology for Tales of Terror« Lockhart, i opet poimence, ističe samo »Hasanaginicu«. Tvrdnju da se ona osobito svidjela *Ballantyneu*, osniva na zabilješci Scottova »Memoranduma«.[32] Sam Ballantyne nije dokazao da mu se od svih predloženih rukopisa »Hasanaginica« najviše svidjela, jer je u zbirci nije štampao.

Kod pokušaja, da se prijevod štampa g. 1807., *Scott* u citiranom pismu G. Thomsonu hvali našu pjesmu. Međutim na nepovoljnu Thomsonovu kritiku i sam mijenja svoj sud, a i tekst za predviđenu melodiju.

Greenshields govori o jednostavnosti i iskrenosti naše pjesme, a svoje mišljenje potkrepljuje činjenicom, da su je Goethe i Fortis smatrali vrijednom.

Kod *Aytounove* ocjene stavljeno je težište na vještinu Goetheova prijevoda. Našu pjesmu smatra skladnom, iako jednostavnom, no vrijednom Goetheova genija.

Kad se Scottov prijevod konačno pojavljuje u štampi, raspravlja se uglavnom o sudbini rukopisa i o činjenici, da pjesma nije uključena u Scottova sabrana djela. U tom smislu govore i najnovija djela o *Scottu*.[33]

Jedinu kritiku Scottova prijevoda – i to nepovoljnu – donosi D. H. *Low*[34] koji prijevod označuje kao »razvodnjenu rječitost«, ako se usporedi sa suzdržljivim i snažnim izrazom originala.

Po vrijednosti se nijedan od prikazanih engleskih prijevoda ne može mjeriti s *Goetheovom* »Hasanaginicom«.

Scott prevodi »Hasanaginicu« u ranoj fazi svoje književne karijere, kad stoji pod najnepovoljnijim utjecajem »Monka«, a rukopis se prvi put objavljuje tek 125 godina nakon što je nastao.

Greenshieldsov prijevod, koji je doduše razmjerno rano štampan, nije mogao s obzirom na nepoznatog prevodioca i malu nakladu steći veću popularnost.

Ni Aytounov korektan prijevod nije uspio našu pjesmu približiti engleskom čitaocu. Štampa se u okviru prijevoda Goetheovih pjesama i to tek oko polovice 19. st., kad se narodna pjesma ne prihvaća više s istim oduševljenjem kao pedeset ili više godina prije. Nijedan se od spomenutih prevodilaca nije zainteresirao za original i narod u kojem je pjesma nastala.

U engleskoj književnosti »Hasanaginica« nije našla svoga Goethea, a ni svoga Herdera, t. j. svoje mjesto u kakvoj antologiji poput »Volkslieder«, gdje bi mogla reprezentirati našu narodnu poeziju.

(Prihvaćeno na 2. sjednici V. odjela od 26. II. 1953.)

[31] *Lockhart* J. G.: Memoirs of the Life of Sir Walter Scott, I, 247.
[32] *Lockhart* J. G.: The Life of Sir Walter Scott, I, 231.
[33] *Needler* G. H.: Goethe and Scott, Toronto-London 1950. Autor odaje priznanje W. *Macintoshu* zbog štampanja teksta dotad slabo poznatog prijevoda »Hasanaginice«.
[34] *Low* D. H.: The First Link between English and Serbo-Croat Literature, Slavonic Review, 1924, No. 8.

PRIJEVOD WALTERA SCOTTA

(oko 1798.)

(Rukopis u Edinburgh University Library [Laing III. 827] [Cf. No. 2185])

THE LAMENTATION OF THE FAITHFUL WIFE OF ASAN AGA

From the Morlachian Language

I

What yonder glimmers so white on the mountain.
Glimmers so white where yon sycamores grow?
Is it wild swans around Vaga's fair fountain?
Or is it a wreath of the wintery snow?

II

Had it been snow glimmers white on the mountain
By this it had melted before the bright day,
Or had it been swans around Vaga's fair fountain,
They had stretch'd their broad pinions and sped them away.

III

It is not the swans round the fountain of Vaga,
It is not a wreath of the wintery snow,
But it is the gay tents of the fierce Asan Aga,
Glimmering so white where yon sycamores grow.

IV

Low lies the Chief on the couch of the wounded,
There watch his sisters with tenderest care,
There weeps his mother in sorrow unbounded,
Every sad friend – but his Lady – is there.

V

She sorrow'd more than the fondest of mothers,
But from the thronged camp in which wounded he lay,
Though there flocked sad friends, tender sisters and brothers,
Timid shamefacedness compelled her to stay.

VI

But at her absence high kindling his anger
Wrote the stern Chieftain this severing line –
»Away from my castle its Mistress no longer,
Away from my children and all that is mine.«

VII

Anguish the heart of that lady deep rended,
When the hard message was brought to her eye;
Woe were the looks on her children she bended,
Weeping around her, though scarce knowing why.

IX

O'er the high drawbridge come horses loud prancing,
Wildly she started in desperate mood,
She thought 'twas the signal of Asan advancing,
And rushed to the turret to plunge in the flood.

X

»Stay thee, oh, stay thee! My mother! My mother!
'Tis not the steeds of our father you hear –
'Tis the fleet horse of Carazan, thy brother.«
Thus cried her children in sorrow and fear.

XI

Then the sad mourner turn'd back to her brother,
Clinging around him with bitterest moan:
»Late of those five little darlings the mother,
Now see me, Carazan, the mother of none.«

XII

Silent and sad stood her brother Carazan,
Then drew from his bosom the severing Bill
Speaking divorce to the Lady of Asan,
Leaving her free to espouse whom she will.

XIII

Then the sad dame to her girls gave her blessing,
Kissed the red cheek of each fair featured boy,
But from the suckling to her breast closely pressing –
Woe's me! – she could not unloosen the tie.

XIV

Torn was the tie by her harsh-tempered brother;
He raised her behind him upon his fleet horse,
And to the lofty abode of their mother
He bent with the sorrowful lady his course.

XV

Scarce had a fortnight that widow past over,
Only a fortnight, a fortnight and day –
When to that lady came many a lover,
All in her mourning as weeping she lay.

XVI

The greatest of all was Imoski's proud Cady;
Long had he loved her more dearly than life;
Then to her brother spoke, weeping, that lady –
»Give me no more to another for wife.«

XVII

»Give me no more a wife to another« –
Thus to her brother in sorrow she spoke –
»Lest when my poor orphans shall call on their mother,
By anguish and longing my poor heart should be broke.«

XVIII

Her brother cared not for the prayer of the lady,
Firmly resolv'd to bestow her as spouse –
To bestow her as spouse on Imoski's great Cady,
That the high marriage gifts might enrich his proud house.

XIX

Yet bid the Cady, my brother Carazan,
Bring a black veil this sad head to enfold,
Lest when I pass by the dwelling of Asan,
These widowed eyes should their orphans behold.«

XX

Scarce was the message received by the Cady,
Soon he assembled the gay bridal train,
And bringing the veil as desired by the lady,
Safely the towers of Carazan they gain.

XXI

Safely they gained the bright towers of Carazan,
But with the Bride has returned the gay train –
Lo! as they pass'd the proud dwelling of Asan,
The children beheld their lost mother again.

XXII

Loudly they shouted, »O art thou returned?
Com'st thou our meals and our pastimes to share?
O, for thy absence how long have we mourned!
Pass on no further – thy children are here.«

XXIII

At the fond voices a sudden pause made she –
»Rein in your steeds these loved turrets below» –
Thus to the gallants in agony said she –
»Till my last gifts on my babes I bestow.«

XXIV

Beneath the proud turrets the bridal train rested
While her last gifts on her babes she bestow'd,
While she the boys with rich girdles invested,
And with gay sabres with jewels that glowed.

XXV

Deck'd she her daughters in silk richly rusling;
And for those days when his strength might them wield,
To the dear suckling in her bosom close nestling
Gave she a girdle, a sabre, a shield.

XXVI.

All this from beside saw the stern Asan Aga,
And loud to his children he haughtily cried –
»Away from that woman more false than the Vaga,
More light than its breeze, and more cold than its tide.«

XXVII

Away fled the children from fear loudly crying,
All but the suckling she clasp'd to her breast –
Down sank the lady, pale, shivering ond dying,
Grasp'd it yet closer – and sank into rest.

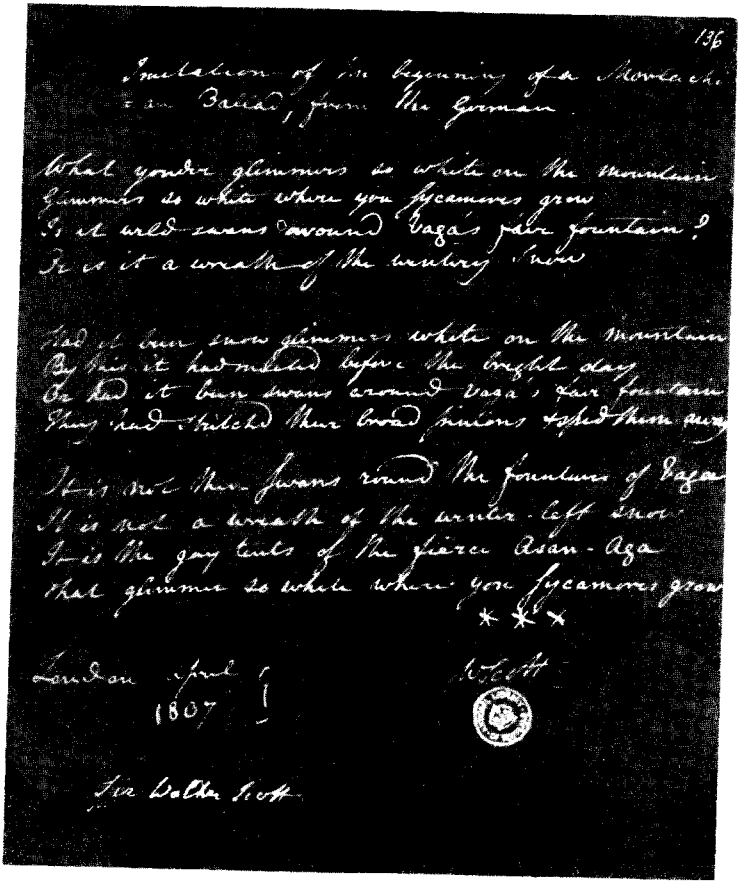

136

Imitation of the beginning of a Moriachi-
an Ballad, from the German.

What yonder glimmers so white on the mountain
Glimmers so white where you sycamores grow
Is it wild swans around Vaga's fair fountain?
Or is it a wreath of the wintery snow

Had it been snow glimmers white on the mountain
By this it had melted before the bright day
Or had it been swans around Vaga's fair fountain
They had stretched their broad pinions & sped them away

It is not their swans round the fountain of Vaga
It is not a wreath of the winter-left snow
It is the gay tents of the fierce Asan-Aga
That glimmer so white where you sycamores grow

* * *

London April
1807

W. Scott

Sir Walter Scott

Snimka Scottova rukopisa iz National Library of Scotland

PRIJEVOD JOHNA BOYDA GREENSHIELDSA

(1800.)

A MORLACHIAN FUNERAL SONG ON THE DEATH OF THE ILLUSTRIOUS WIFE OF ASAN AGA

What shines so white in yonder verdant forest?
Snow, is it? or the Swans' unspotted plumage?
If Snow, the Sun of Summer had dissolv'd it;
If Swans, their flight, ere now, had surely told us.

It is not Snow, or Swans: it is the brightness
That marks the tents of warlike Asan Aga.
There rests complaining of his wounds the Warrior.
His sister and his mother sought his dwelling;
But modesty delay'd his Consort's footsteps.

When, now, the anguish of his wounds abated,
He, to his faithful Wife, dispatch'd this message:
»*In my white mansion, do not thou await me;*
Nor in my Court, nor 'midst my Kindred, tarry.«

When reach'd the Lady this relentless mandate,
She, faithful, stood aghast, and full of sorrow. –
Before the gate she heard the tread of horses;
And, thinking, Asan came, she fled, despairing,
And sought the tower, to throw herself down headlong.

Her two lov'd Daughters follow her, sore anguish'd
And call aloud, their bitter tears fast flowing –
»*Tis not the horses of our father Asan;*
Ah, Mother! 'tis thy brother Pintorowich!«

Then at their words return'd the Spouse of Asan,
And weeping cast her arms around her Brother:
»*Oh, Brother! see the wrong thy sister suffers! –*
To pierce my heart! Me – of these five the Mother!«

Silent, her brother drew forth, and presented,
Folded in bright-red silk, a Writ, permitting
Her to regain the dwelling of her fathers,
And wear the crown of wedlock for another.

When she beheld this dire writ of divorcement
She kissed the foreheads of her Boys so lovely;
She kissed the rosy cheeks of her two Daughters:
But, ah, from the sweet infant in the cradle,
Sinking in grief, she cannot, cannot tear her!

Tore her away her fierce impetuous Brother,
And, on a vigorous steed, he plac'd her trembling.
Then hasten'd with the afflicted Lady,
Directly to his Father's lofty dwelling.

Short time elaps'd; scarce seven days were over,
Short time indeed, – ere many lordly Suitors
Our Lady, beauteous in her widow'd sorrows,
Our noble Lady, sought to win in wedlock.

And one, the greatest, was Imoski's Cadi;
And the fair Lady, weeping, pray'd her brother,
»Ah, by the joys that to your soul are dearest,
Bestow me not in marriage on another;
Lest I, beholding my forsaken Children,
Poor little ones! should break my heart with anguish.«

The Bey refus'd regard to her entreaties;
Fix'd to Imoski' Cadi to betroth her.
Then she besought him – »Send a leaf of paper,
Inscrib'd with these words, to Imoski's Cadi:
»Thee the young Widow greets, and thus she prays thee:
»When thou, attended by the Suati, comest,
»Do thou a long veil bring, that I may hide me,
»Passing by Asan's house, nor see my Orphans.«

Scarcely the Cadi had beheld this writing,
Ere he his Suati to him call'd, and hasten'd
To seek the Bride, the long veil with him bringing.
Prosperous they reach'd the dwelling of the Lady;
Prosperous with her, they back resum'd their journey:
But when the Mansion they approached of Asan,
From the balcony her two Daughters saw her,
And her two Sons ran swift to meet their Mother.
»Mother«!« they cried, »with us thy Hall revisit:
Eat the repast of evening with thy children.«

In sadness heard the widow'd wife of Asan;
And turning to the Leader of the Suati,
»Ah, let thy Suati with their horses tarry

Before the gates of my dear Children's dwelling,
That I may give my little ones some presents.«

Before the gates of her dear Children's dwelling
They halted, and she gave her Children presents.
Buskins she gave her Sons, with gold embroider'd:
She gave her Daughters rich and flowing garments;
And to the helpless Infant in the cradle,
She gave a robe that one day might adorn her.

All this beheld their Father, Asan Aga,
Aside; and, sorrowing, thus address'd his children:
»Turn to me, little ones; turn to your Father.
Your Mother's bosom is become of iron;
Close-lock'd, it knows not to admit compassion.«

When this was heard by the sad Spouse of Asan,
She sunk in paleness to the earth, and shivering.
Her soul in anguish started from her bosom,
When she beheld her children from her flying.

PRIJEVOD WILLIAMA EDMONDSTOUNEA AYTOUNA
(1844.)

THE DOLEFUL LAY OF THE NOBLE WIFE OF ASAN AGA

What is yon so white beside the greenwood?
Is it snow, or flight of cygnets resting?
Were it snow, ere now it had been melted;
Were it swans, ere now the flock had left us.
Neither snow nor swans are resting yonder,
'Tis the glittering tents of Asan Aga.
Faint he lies from wounds in stormy battle;
There his mother and his sisters seek him,
But his wife hangs back for shame, and comes not.

When the anguish of his hurts was over,
To his faithful wife he sent this message –
»*Longer 'neath my roof thou shalt no tarry,*
Neither in my court nor in my household.«

When the lady heard this cruel sentence,
'Reft of sense she stood, and rack'd with anguish:
In the court she heard the horses stamping,
And in the fear that it was Asan coming,
Fled towards the tower, to leap and perish.

Then in terror ran the little daughters,
Calling after her and weeping sorely,
»*These are not the steeds of father Asan;*
'Tis our uncle Pintorovich coming!«

And the wife of Asan turned to meet him;
Sobbing, threw her arms around her brother.
»*See the wrongs, O brother, of thy sister!*
These five babes I bore, and must I leave them?«

Silently the brother, from his girdle,
Draws the ready deed of separation,
Wrapp'd within a crimson silken cover.
She is free to seek her mother's dwelling –
Free to join in wedlock with another.

When the woeful lady saw the writing,
Kiss'd she both her boys upon the forehead,
Kiss'd on both the cheeks her sobbing daughters;
But she cannot tear herself for pity
From the infant smiling in the cradle!

Rudely did her brother tear her from it,
Deftly lifted her upon a courser,
And in haste, towards his father's dwelling,
Spurr'd he onward with the woeful lady.

Short the space; seven days, but barely seven –
Little space I ween – by many nobles
Was the lady – still in weeds of mourning –
Was the lady courted in espousal.

Far the noblest was Imoski's cadi;
And the dame in tears besought her brother –
»*I adjure thee, by the life thou bearest,*
Give me not a second time in marriage,
That my heart may not be rent asunder
If again I see my darling children!«

Little reck'd the brother of her bidding,
Fix'd to wed her to Imoski's cadi.
But the gentle lady still entreats him –
»*Send at least a letter, O my brother!*
To Imoski's cadi, thus imploring –
I, the youthful widow, greet thee fairly,
And entreat thee, by the selfsame token,
When thou comest hither with thy bridesmen,
Bring a heavy veil, that I may shroud me
As we pass along by Asan's dwelling,
So I may not see my darling orphans.«

Scarcely had the cadi read the letter,
When he call'd together all his bridesmen;
Boune himself to bring the lady homewards,
And he brought the veil as she entreated.

Jocundly they reach'd the princely mansion,
Jocundly they bore her thence in triumph;
But when they drew near to Asan's dwelling,
Then the children recognised their mother,
And they cried, »*Come back unto thy chamber –*
Share the meal this evening with thy children!«

Then she turn'd her to the lordly bridegroom –
»Pray thee, let the bridesmen and their horses
Halt a little by the once-loved dwelling,
Till I give these presents to my children.«

And they halted by the once-loved dwelling,
And she gave the weeping children presents,
Gave each boy a cap with gold embroider'd,
Gave each girl a gay and costly garment,
And with tears she left a tiny mantle
For the helpless baby in the cradle.

These things mark'd the father, Asan Aga,
And in sorrow call'd he to his children –
»Turn again to me, ye poor deserted;
Hard as steel is now your mother's bosom;
Shut so fast, it cannot throb with pity!«

Thus he spoke; and when the lady heard him,
Pale as death she dropp'd upon the pavement;
And the life fled from her wretched bosom,
As she saw her children turning from her.

SADRŽAJ

Rudolf Maixner

Književni dodiri i veze Antuna Sorga-Sorkočevića 5

Valentin Putanec

Zagrebački rukopis starofrancuskog djela »Moralités des philosophes« . . 37

Valentin Putanec

Rukopisni zbornik MR 92 Zagrebačke metropolitane 63

M. Ćurčin

Intimna pozadina Goetheove prerade »Hasanaginice« 81

Tomo Matić

Rukopisi Aleksandra Patačića 105

Mira Janković

Tri engleska prijevoda »Hasanaginice« u Skotskoj 135

Tehnička redakcija i grafička oprema
RADOSLAV N. HORVAT
Korekturu izvršio
Prof. EDO MARUŠIĆ
Štampano u tiskari
Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije
Strojni slog VJ. ŠKABERNA
Prelom
M. GLOGOVŠEK
Štampao
M. POTOČNJAK
Uvezano u knjigovežnici
Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije